

С.М. Пляка,
методист науково-методичної лабораторії
виховної роботи і формування культури здоров'я
КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського»

РОЛЬ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА У ВИХОВАННІ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА У КОНТЕКСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ ІДЕЙ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розглядаються питання громадянського виховання підростаючого покоління та ролі класного керівника в цьому процесі, що висвітлено в творах В.О. Сухомлинського.

Ключові слова: громадянин, громадянське виховання, громадянськість, класний керівник.

Становлення учня як громадянина та патріота – актуальна проблема сьогодення. Цей процес відбувається під час виховання та представляє цілий комплекс заходів, які спрямовані на формування людини як особистості. Виховання дітей шкільного віку здійснюється у процесі навчальної та виховної роботи в школі та за її межами, формуючи свідому, активну, корисну для суспільства особистість. Провідна роль в цьому процесі належить вчителю, зокрема, класному керівнику. Одні вчителі вважають цю роботу додатковим навантаженням до своєї викладацької діяльності, інші називають її найголовнішою. Тим не менш, яка б не була складна робота класного керівника, без сумніву, вона потрібна дітям. А передумовою того, щоб педагогу стати гарним класним керівником, у нього має бути любов і повага до дітей класу, який йому довірили.

Класний керівник – особлива посада у школі, адже краще за нього учнів класу та обставини їх життя знають тільки батьки. У Положенні про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти зазначено, що «класний керівник – це педагогічний працівник, який здійснює педагогічну

діяльність з колективом учнів класу, навчальної групи професійно-технічного навчального закладу, окремими учнями, їх батьками, організацію і проведення позаурочної та культурно-масової роботи, сприяє взаємодії учасників навчально-виховного процесу в створенні належних умов для виконання завдань навчання і виховання, самореалізації та розвитку учнів (вихованців), їх соціального захисту» [3].

Цим Положенням також визначено права та обов'язки класного керівника. А функції розробляються з урахуванням типу закладу та завдань навчально-виховного процесу. При цьому класний керівник, здійснюючи свою діяльність відповідно до основних завдань загальної середньої освіти, повинен ніколи не забувати слова В.О. Сухомлинського: «Виховання людини – найважливіший громадянський обов'язок» [8, 368].

Як вважав видатний педагог, велику увагу слід приділяти громадянському вихованню, яке є одним із пріоритетних напрямів виховної роботи навчального закладу. Але «виховання громадянина – одна із складних проблем не тільки теорії, а й практики педагогічного процесу» – наголошував Василь Олександрович [7, 236].

Майстерність виховання, на його думку, полягає в тому, щоб громадянське, патріотичне життя почалося для людини з малих років. «Ми добиваємося, – писав він, – щоб у дитини і підлітка боліло серце за те, що відбувається навколо неї і поряд з нею, щоб вона з дитинства пережила, відчула громадянські радощі і громадянські прикрощі, щоб кожний наш вихованець... відчув особисту причетність до долі народу... пройшов уроки громадянського піклування про інтереси народу» [8, 182].

Концепцією «Громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» визначається, що громадянське виховання – це є «формування громадянськості як інтегративної якості особистості, що дає можливість людині відчути себе морально, соціально, політично та юридично дієздатною та захищеною» [2]. Отже, громадянське виховання має бути спрямованим на формування такої якості як громадянськість.

В «Українському педагогічному словнику» наведено визначення цьому поняттю. «Громадянськість – усвідомлення прав і обов’язків щодо держави, суспільства, почуття відповідальності за їхнє становище» [1, 75]. Майже таке визначення поняттю «громадянськість» дає Н. Волкова. Вона вважає, що громадянськість визначає не лише духовно-моральну цінність громадянина, але й пов’язана зі світоглядною і психологічною характеристикою особистості. Саме вона визначає її обов’язок і відповідальність перед співвітчизниками, Батьківщиною [4, 109]. Основною метою громадянського виховання передбачено формування у людини моральних ідеалів суспільства, почуття до миру. В сучасних умовах важливою громадянською якістю стає здатність людини до самовизначення, завдяки якому людина зможе розумно існувати в умовах вибору, тобто в умовах свободи й відповідальності [1, 75].

Таким чином, громадянське виховання має бути спрямованим на формування свідомого громадянина, патріота, людини зі шляхетними особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на саморозвиток.

Виховувати особистість з активною громадянською позицією – завдання не з легких. В.О. Сухомлинський підкреслював: «У дитинстві починається тривалий процес пізнання – пізнання і розумом, і серцем – тих моральних цінностей, що лежать в основі моралі: безмежної любові до Батьківщини, готовності віддати життя за її щастя, велич, могутність, непримиренність до ворогів Вітчизни» [7, 16].

В.О. Сухомлинський справедливо вважав центральною фігурою виховання в учні громадянина – учителя. «Ніщо так не захоплює, не дивує підлітків, ніщо з такою силою не пробуджує бажання стати кращим, як розумна, інтелектуально багата й щедра людина. У наших вихованцях дремають задатки талановитих математиків і фізиків, філологів й істориків, біологів і інженерів, майстрів творчої праці в полі і біля верстата. Ці таланти розкриваються тільки тоді, коли кожен підліток зустріне у вихователів ту живу воду, без якої задатки

засихають і хиріють. Розум виховується розумом, совість – совістю, відданість Вітчизні – дійовим служінням Вітчизні» [5, 383].

Одним з ефективних шляхів, крім власної громадянськості вчителя, виховання майбутнього громадянина Василь Олександрович вбачає в систематичних бесідах з учнями від першого класу до випускного. Ним було складено програму і, по суті, розроблено «громадянський кодекс випускника школи».

Разом з цим В.О. Сухомлинський був переконаний, що виховування громадянина потребує практичних справ окрім бесід та повчань, якими б хорошими вони не були. Треба, щоб діти не просто знали, що таке «добре» і що таке «погано», а й діяли в ім'я торжества добра, правди, справедливості. Учні повинні почувати себе не тільки дітьми, а й юними громадянами своєї держави, зобов'язаними віддавати суспільству свою трудову енергію. Без цього нема й не може бути морального становлення особистості, без цього засвоювані дітьми знання будуть залишатися мертвим, байдужим до світоглядних ідей вантажем. Завдання класного керівника як організатора виховного процесу в класі – це створення умов для формування громадянської свідомості підлітка і громадянина.

Поняття «громадянськість» та «патріотизм» В.О. Сухомлинський розглядав у єдності з іншими загальнолюдськими цінностями: національної самосвідомістю, свободою, гідністю особистості. «Виховати громадянина означає виховати справжню людину. Ідеал громадянина включає наступні якості: оптимізм, уміння дорожити свяtinями як особистими цінностями та свяtinями свідомості та серця, розуміння сенсу життя; гармонійна єдність загальної та особистісної гідності; почуття обов'язку як стрижень етичної культури; усвідомлена громадянська позиція. Бути справжньою людиною та громадянином – означає жити правильно». [8, 153]

Як бачимо, особливу роль у здійсненні громадянського виховання дітей В.О. Сухомлинський відводить учителю, вихователю, який має бути для дітей взірцем громадянина, оскільки «виховання – це єдність духовного життя

вихователя і вихованців, єдність їх ідеалів, прагнень, інтересів, думок, переживань» [6, 433]. На думку В.О. Сухомлинського така єдність учителя і учня досягається і на уроці, і в позаурочній діяльності: «Єдності духовного життя, що являє собою сутність виховання, можна досягти лише тоді, коли кожний педагог не тільки викладач, а й член колективу, вихованців. Він захоплений діяльністю цього колективу, має із своїми вихованцями спільні інтереси» [6, 434].

Можна зробити висновок, що вся діяльність та творча спадщина В.О. Сухомлинського цілком присвячена вихованню справжньої людини, високоморальної особистості, громадянина своєї країни, захисника Батьківщини. Засоби громадянського виховання, запропоновані В.О. Сухомлинським, є досить ефективними і понині. Але слід зазначити, що класний керівник, педагог, який здійснює процес виховання, сам має бути справжнім громадянином, особистістю з високою національною самосвідомістю, чуйною, доброю людиною, яка з повагою і любов'ю ставиться до навколишнього світу.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності // Шлях освіти, 2001.
3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 06.09.2000 № 434 «Про затвердження Положення про класного керівника навчального закладу системи загальної середньої освіти»
4. Педагогіка : навч. посіб. / Н.П. Волкова. К. : Академвидав, 2009. – 616 с.
5. Сухомлинський В.О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – Т. 3. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 283-581.
6. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – Т. 4. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 391-626.

7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – Т. 3. – К. : Рад. школа, 1977. – С. 7-279.
8. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. – Т. 2. – К. : Рад. школа, 1976. – С. 149-416.